

minas de plata. Esto escribe Madoz; pero Larramendi¹ fué mucho más significativo.

FIDEL FITA.

Madrid, 24 de Noviembre de 1893.

(Del *Boletín de la Real Academia de la Historia*)

JAUNGOIKOAREN IZENA

(DONOSTIA-KO EUSKAL-ITZ JOSTALDIEN BILGUMARI)

Jaungoikoaren izena munduko itz-kuntzarik ezagunen ta sonatuetan, lau itz-kira edo letrarekiñ izkirabatzen da. Ta ara nola.

Abisinia-koan, Agdi.

Angola-koan, Auno.

Arabez, Alah, edo Alla.

Boemia-koan, Buho.

Bornezio-z, Alar, edo Alla.

Ejipto-koan, Ihon.

Eskozia-rrean, Goet.

Etiopia-koz, Auge.

Etrusko-z, Ezar.

Filipiña-etakoan, Mora.

Frantses-ez, Dieu.

Gaztelaniyaz, Dios.

Jermania-r edo Aleman-ez, Goht,

Goot, Teos, Zeos, edo Jove.

Ibernia-koan, Dich.

Iliria-rrez, Beog.

Indio-z, Tura.

Ingele-koz, Goot.

Islandia-koan, Gudi.

Japon-goan, Zaka.

Juduenean, Joba (Jehova-ren lekuan).

Konflo-z, Biri.

Latin-ez, Deus.

Moldabia-koan, Obra.

Marsingoz, Buat,

(1) «Arno, montaña famosa en jurisdicción de Motrico; en ella se ven muchas ruinas de edificios antiguos, hay fuente y cueva de aguas calientes para baños, y se tiene por cierto que hay minas de estaño.» *Corografía de la provincia de Guipúzcoa*, pág. 52. Barcelona, 1882.

Mauritania—koz, Alla.	Pomoutu-koan, Tane.
Mejiko-koan, Kosa.	Safran-goan, Buza.
Melindika-koan, Abag.	Sarrazeno-enean, Agdi.
Mogol—ekoan, Orsi.	Sirio-z, Ella,
Moskou—koan, Tios.	Sumatra-koan, Pole.
Paraguai-koan, Diar.	Tartaro-z, Amot.
Peru-koan, Zimi.	Zirene-z, Jepa.
Persia-koan, Sary.	

Onla, zerrendan jartzen ari nintzala, onetaratutziarekin batean, isillka etorri ta atzetik, zer egiten ote nuen zaitzen zegoen *lagun* bat, asi zitzaidan esanez.

—Gauza aundiya, ez dek letraren bat arontz ta onontz ibilliyaz; au emen sartu ta ura an atereaz, ta beste traba egiten dutenen batzuek janaz bada ere Euskerarik or sartu? A-be-jon—dikela!luzechoa izaki; orregatik ez dek ezer ateratzerik esperoko? J..a..u..n..g..i..k..o..a.; amar letra besterik etzaukazkik; lautaratzeko sei jan biar, otordu aundichoa! bestela..... Euskerak ere, zuen botoz beñepeñ, an biarko ziken bai, bi anketatik urgun zegon itz entendikaitzen bat nolazpait antolatu ta naiz izan munduko itz-kuntzik ezagunen ta sonatuenen artian.

—Eskerrik asko adiskidia,—erantzun niyon—atertuko ere etzala, uste nuen itz-jasa ura, mai-gañean, nengoen bezela makurturik arkitu ta, belar—ondoabarrena artu nuenean. Eskerrik asko; gaizki esan ta egiñak barkatu.

Oroitu eraziyaz gañera, orrenbesteraño beartu nazun ezkeru, nai dezu, Euskera, beste itz-kuntz oyen mallan jartze aldera progatu dekizu, dan, ez dauzkiela lau izkira, besterik, Euskaldunen artean lenengo ta ziñezko *Jaun-goikoaren* izenak? Lau izkira baño geyago ez dauzkiela? Itz-jalea ta nai dituzunak esaitzu, baño, arrazoya beti arrazoi.

—Orisen polita izango ukek!

—Polita edo itsusiya, laister ikusiko degu. Puska—ditekiena da itz ori; Jaun-goikoa, erderaz konpuetua deitzen diozuen. Bi zati oitako batian dago indar guztiya; esazu, (ontan bat ala biyak ere naiko esan nayak diralarik) ¿zein da bi oitatik erderazko Dios-en ideaera geyena ematen dizuna, *Jaun-a*, ala, *goiko-a*? Egizyazki, konturik batere jartzen badezu beintzat, azkar ikusiko dezu, *goiko-ak* berak bakarrik, ez ori ta ez besterik ere ez duela esan nai; *goiko-ak*diyona da, beste gauzaren

bat atzetik edo aurretik badatorrela, itzalean edo ageriyen. Ori non dagoen esan nai du. Begira; norbaitek esaten badizu geyago gabe, *goiko-a*; ez diyozu, itanduko, *¿zer? ura ala ogiya?* Orrek beraz ez du ezer esan nai, gaizki diyot, esan gabe, esan naidu, orren aurrekoa da-la, guk emen billatzen deguna.

—Dijuala, bada, nai badu ortan, zergatik letra jate orretan etziok berdiñ zuekiñ argirik aterako duenik eta baño, nola izan litekek ik diokan bezela egundaño Jaun-goikoari deiturik ta deitzerik?... Au ez dek letrak *klik* egitia.¹

—Nola zuri gusto ematiagatik baiten, Euskerarentzat ere okerrik bage; guazen ezer ateratzen ote degun.

Jaun-a, Jesus-en Lagunkidako Aita Manuel Larramendi argidotarrak diyonez² da *jabe-ona* (laburtua): ta izen au, nondik ez datorkiyo ongi Jaungoikoari? Pedro Nobia ta Salcedo, Jaun on ta Bizkaya-ko guraso jakintsuak diyonez berriz, *j-a-b-e-tik* dator:³ ta izkira oik labak baturik, Samaria-rren *Jehovad* esateko modu bat baizik ez detake, berak diyon bezela. Baño, ostera, kontuak egin biar ditugu emen; *Jehova* edo *Jova*, da Juduak berak beñere esatea atrebitzen ez diraden *ezitiñ-esan-ditekiena* deitzen diyoten Jaungoikoaren izena: da Eskritura Santuetan ikusten degunez, Moises-i Jaun-goikoak esan ziyon beraren bakarraren edo bakarrik beragatik esan ditekien izena. Esan nai du: Berrez dana ura. Dixit Dóminus ad Moysen: *Ego sum qui sum*: sic dices filiis Israel. *Qui est missit me ad vos.*⁴ Jaunak eranzun ziyon Moises-i: Ni naiz naizena. Ara emen Israel-ko semiei esain diyezuna. *Dana-k* bidali nau ni zuetara. Au da, Euskaldunak esango baigendu bezela; *Na-izan-ak*; ara *Izan era* bera *Da-n-a* ark. Orañ; baldiñ Nobia Jaunak diyon bezela, *j-a-b-e-ti-k* badator, da, oso, oso, Ebreatarrak, arako, Jaungoiko egiyazkoaren ezaguera zuelakotzat daukaten erri bakar artakoak eman oi ziotena; ta ez dago onegaz zer esanik non ta Juduei ekiñ nai ez diezun. Ta baldiñ badator nere guchiyan uste dedan bezela, ta Eskrituraz *Jeoba* ikusi degun gisan, *Izan-etik*, onetan ere ez daukazu

(1) *Klik-egitiñ*: frase familiar muy usual. De klik voz onomatópica del ruido que la *nuez de Adan* produce, ó mejor dicho, el *bolo alimenticio* por ella comprimido al entrar en el exófago. Lo mismo que *drin-gún...* repetido, lo es del que al líquido produce impelido por esa misma *válvula ósea*.

(2) Diccionario trilingüe. Prólogo, pág. II.

(3) Diccionario etimológico del bascuence, tomo II, pág. 102. V. Jauna.

(4) Exod. cap. III, v. 14.

aserrepiderik, geiago, Ebreo-tarrenetik datorrenari *amen* eman diyozulako, ba, ura Ebreo-z ta au urasen bera Euskaraz izatea beste juaan etorrik ez dute.

Izan-etik ara nola letorkien.

Izan =	}	Jaun
Iz-b-n		
I-ch-abn		
I-x-abn		
I-j-abn		
Y-abn		
J-abn		
J-a-u-n =		

Nai izan ezkeru, *Da-n-a-rekiñ* ere eman lekiok beste orrelako irabia bat, ta iruditzen zait, nere alderako ez letorkiela oraindik batere okerrago.

Da-n-a badakizu *Izan-etik* datorrela.

Griegoz badakigu *pan-ek* esan nai dituela, *ogiya, janariya* ta gañera, *dana*:

pan gr. panis, esca, (qui est) lat: pan, comestible, cast.: ogiya, janariya. Eusk.

pas, pasa, pan, g.: omnis, omne, totus, tota, totum, (quod est.): lat.: todo, toda, cast.: dena, dana, guziya, guziya. Eusk.¹

Orobat. Alemanez, *von*; édo, sum, lat.: comer, ser, cast.: jan, izan. Eusk.

Latínez berriz progagarri geyago badakizu, esse-k ala berean naiz *izan* ta naiz *jan* esan nai duela. Bada oyetan itz-bizkitasuna ori aitor badezu zergatik ez dezazuke ezagutu orobat Euskaran ere Iz-an=D-a-n-etik, j-ar eta j-a-un; esan nai det, Iz=D-tik, J-rako ibillera eziñezkoa dalako?

MIGEL ANTONIO IÑARRA-K.

(Bukatuko da)

(1) Orregatik latínez *Digestum* deritzayon Erromaren lege-libruari deitu ziyen *Pandecta*. Griegoz-ko *Pan*; omne, dana, ta *dichomai* continere, iduki, itzetatik. Ta esan nai du *omni-continens*; *dana-daukana*.